

הלכות חלה

שאלות ותשובות

דיני העושה עיסה לחלק

תוכן הענינים

העושה עיסה לחלק

- 1 שנים שנתנו קמח לאחר לעשות להם עיסות, ואין בקמח של אחד מהם שיעור חלה, אבל בין שניהם יש שיעור חלה, והוא עירב קמחיהם שלא מדעתם, ועשה זאת על מנת לחלק הבצק לשנים קודם שיאפה העיסות, האם יש חיוב להפריש חלה מהעיסה?..... 1
- 2 בענין הנ"ל אבל עירב האחר את קמחיהם מדעתם, אבל כנ"ל עשה זאת על מנת לחלק העיסות קודם שיאפם, האם יש להפריש חלה מהעיסה?..... 1
- 3 בענין הנ"ל, שעירב הקמח מדעתם, אבל עירב קמחם על מנת לאפותם יחד, ורק אחר כך לחלק הלחם שנאפה לשנים, ולתת לכל אחד חלקו?..... 5
- 4 בענין הנ"ל, אבל עירב קמחם שלא מדעתם, ועירבו על מנת לאפותם יחד, ורק אחר כך לחלק הלחם שנאפה לשנים, ולתת לכל אחד חלקו, האם מפריש חלה בברכה?..... 6
- 5 בענין הנ"ל, אבל היה לנשים קפידא שהאחר לא יערב קמחם, שאמרו לו שמקפידים שלא יתערב קמחם, אבל הוא עירבם כנגד רצונם, ואפה הבצק ביחד, על מנת לחלק אחר האפיה, האם יש חיוב הפרשת חלה?..... 7
- 6 אשה אחת שעשתה עיסה כשיעור חלה אבל עשתה אותו על מנת לחלקו, בעודו בצק, ולתת חציה לשכניה, שהיא כבר אמרה לה שהיא תתן לה חציה מבצקה, האם יש עליה חיוב הפרשת חלה?..... 8
- 7 באופן הנ"ל, אבל בענין שכך היה בדעת השכנה לתת חצי מבצקה לשכנה, אבל לא אמרה לה לפני עשייתה את העיסה שהיא תתן לה חציה, האם חייבת להפריש חלה?..... 10
- 8 אשה שעושה עיסה כשיעור חלה, על מנת לחלקה, בעודה בצק, לגלוסקאות קטנות, ויהיה לבני ביתה, האם חייבת להפריש חלה?..... 11
- 9 באופן הנ"ל, אבל בדעתה לאפות חלק מהבצק לשבת זו, ולהקפיא חלק הנשאר ולאפותה לשבת הבאה, האם חייבת להפריש חלה?..... 12
- 10 בענין הנ"ל שעושה עיסה לחלק בצק לעצמו, אבל כוונתה לבשל העיסה, ולא לאפותה, האם חייב להפריש חלה?..... 13
- 11 אשה שעשתה עיסה גדולה כדי לעשות לחמניות, לאפותם ולחלקם למשלוח מנות, האם חייבת בחלה?..... 14
- 12 אשה שהזמינה נשים כדי לעשות עיסות ולקיים מצות הפרשת חלה. ולאחר שבאו הנשים, עשתה עיסה גדולה כמות של כמה שיעורי חלה, ונותנת לכל אשה או לכמה נשים, כשיעור חלה, וכל אחד מברכות ומפרישות חלה משיעור חלה שלהם, האם טוב עושים. ואם לאו מה הדרך הרצויה לעשות כוונתה הטוב?..... 17

שאלות ותשובות

העושה עיסה לחלק

1) שנים שנתנו קמח לאחר לעשות להם עיסות, ואין בקמח של אחד מהם שיעור חלה, אבל בין שניהם יש שיעור חלה, והוא עירב קמחיהם שלא מדעתם, ועשה זאת על מנת לחלק הבצק לשנים קודם שיאפה העיסות, האם יש חיוב להפריש חלה מהעיסה?

הדין

בענין זה, אין חיוב להפריש חלה.

הטעם

אף שהאחר עירב קמחם, עד שנעשה שיעור חלה, עדיין לא נחשב לשיעור חלה. יש בזה מחלקות מה הטעם שלא נחשב לשיעור, יש אומרים שאי אפשר שיעשה העיסה טבל, אם נעשה שלא מדעת, ולכן כאן שעירב הקמח שלא מדעת, לא נטבל. אבל אנן לא פסקינן כטעם הזה כדיבואר, אלא הטעם להלכה שלא נחשב לשיעור, הוא מכיון שנעשה השיעור על דעת לחלקו, נחשב שהוא כבר חלוק, דכל העומד לחלק כחלוק דמי.

המקור

משנה חלה פרק א משנה ז, נשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור אם אין בשל אחת מהן כשיעור פטורה מן החלה, ונחלקו בו בירושלמי שם, ריש לקיש ור' יוחנן, ריש לקיש פירש משום שעירב שלא מדעת, ור' יוחנן פירש משום, העושה עיסה על מנת לחלקה בצק פטורה מן החלה. והטעם שכתבתי בדברי ר' יוחנן שכל העומד לחלק כחלוק דמי, הוא מהרשב"א בפסקי חלה שער ב' אות י', וכן כתב הכי מדיליה, הבית אפרים יורה דעה סימן ס"ט. ונפסק דין זה ברמב"ם הלכה בכורים פרק ו' הלכה כ', ויורה דעה סימן שכ"ו סעיף ג'.

2) בענין הנ"ל אבל עירב האחר את קמחיהם מדעתם, אבל כנ"ל עשה זאת על מנת לחלק העיסות קודם שיאפם, האם יש להפריש חלה מהעיסה?

הדין

אף בענין זה, פטורים מהפרשת חלה.

הטעם

להלכה פוסקים כהטעם שכל העומד לחלק כחלוק דמי, ולכן הכא שנעשה כדי לחלק לא נחשב לשיעור. ולא איכפת לן שעירב הקמחים מדעתם, שעדיין נחשב ככבר מחלוקים.

המקור

כנ"ל יש מחלוקת בין ר' יוחנן ובין ריש לקיש, כיצד לפרש המשנה הנ"ל. ר' יוחנן מפרשו משום שכל עיסה העשויה לחלק פטור, וריש לקיש מפרשו משום שנעשה שלא מדעת. ושם בירושלמי ריש לקיש מקשה על מהלך של ר' יוחנן מרישא של המשנה הנ"ל. דתנן ברישא, נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה, ע"כ. אם כן מפורש דלא כרבי יוחנן, שאף שעשוי לחלק, חייב, כיון שנעשה מדעת. ור' יוחנן, א"ל לא תתיבני נחתום, נחתום לא בדעתו הדבר תלוי, בדעת הלכות הדבר תלוי, שמא ימצא לקוחות והוא חוזר ועושה אותה עיסה, עכ"ל. אם כן ר' יוחנן מפרש דבריו שזה שאומר שכל עיסה שנעשה לחלק פטור, הוא דוקא בענין שנעשה בגמר דעת לחלק, אבל אם עדיין לא נגמר בדעתו לחלק לגמרי, שיש לו צד שלא יחלק, כגון אם ימצא קונה לקנות הכל, לא חשוב מספיק דעת, עד שנאמר שכבר עומד לחלק וכחלוק דמי.

הרא"ש בפסקי חלה אות ג', מביא משנה הנ"ל עם פירוש ר' יוחנן בלבד, אם כן מבואר שפוסק כר' יוחנן, וכן הרמב"ן בפסקיו מביא רק פירוש ר' יוחנן. וכן הרמב"ם שם הלכה י"ט, פסק מפורש כר' יוחנן, ז"ל, נחתום שעשה עיסה לעשותה שאור, לחלקה, חייבת בחלה, שאם לא תמכר יעשנה פת, אבל העושה עיסה לחלקה בצק פטורה, עכ"ל. וכן פסק ספק התרומה סימן פג'.

הראב"ד בהשגות שם חלק על הרמב"ם, אבל מבואר בדבריו שרק חולק על הרמב"ם שפוסק כר' יוחנן אף לגבי יחיד, כמשמעות לשון ר' יוחנן והרמב"ם, העושה עיסה לחלק בצק. כי הוא סבר שיש לפסוק בזה כאביו של רבי מנא שהוא רב יונה, שם בירושלמי הלכה ד', שסובר (עיי"ש הראיה) שיש לחוש שהיחיד יחזור בו, ולא יחלקו, אם כן גבי יחיד לא נחשב דעתו כגמר דעת, עד שנאמר שכבר מחולק. אבל מפורש בדבריו שלגבי שני נשים מודה שההלכה כר' יוחנן שפטורים מחמת שנעשה לחלק. ולא סבר בזה כריש לקיש, שהטעם ששני נשים פטורים הוא משום שנעשה שלא מדעת, אבל אילו היה נעשה מדעתם היה חייבים. וכן דייק כזה הגר"א שם ס"ק ז'. ובמקום אחר הארכתי לבאר זה וכיצד מתפרשים דברי הראב"ד, עיי"ש. וכן משמעות הרשב"א בפסקיו שנוטה לדברי הראב"ד, ובמקום אחר הבאתי דבריו עיי"ש.

נמצא שלכל ראשונים הנ"ל לא פסקין כריש לקיש לענין הא דסבירא ליה שאם עירב הנחתום העיסות שלא מדעת פטור מן החלה, אבל אם עירבם מדעת חייב אף שעירבם על דעת לחלק.

אמנם הסמ"ג כותב ז"ל, רבינו יצחק ברבי שמואל מפרש, דההיא דנשים פטורות מחלה, זהו בשנתנו קמח כל אחת לבדה לנחתום, והוא עירבן, ועשה עיסה יחד, שלא מדעתן, דאין לו כח לחייב עיסתן בלא רשותן. אי נמי מיירי שדעתו לחלקה בסוף, ולכך פטורה, עכ"ל. וממשיך שכך מוכח בירושלמי הנ"ל, אם כן משמעותו שרבינו יצחק ברבי שמואל, מסופק אם ההלכה כריש לקיש או כרבי יוחנן, ולכן מפרש המשנה כדברי שניהם. והסמ"ג ממשיך שם לומר ז"ל, למדנו מכאן ששני בני אדם

שנילושה עיסתם ביחד, מדעת שניהם, וגם אין דעתם לחלקה וליקח כל אחד ואחד חלקו, אלא לאכול יחד, חייבת בחלה, בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש. ואף על פי שאין כשיעור בחלק האחד לבדו, אלא בין שניהם, ואפילו נילוושה ונתערבה שלא מדעתן נטבלת, אליבא דרבי יוחנן, עכ"ל.

אם כן משמעות הסמ"ג שהוא קיבל דבריו של רבינו שמאול, ולכן כותב שלפי דבריו צריך שיהיה תרתי כדי להתחייב בלא ספק, שעשה מדעת, וגם שלא על מנת לחלק. אמנם מדסיים דבריו, שאפילו שלא מדעת חייב לרבי יוחנן, והוא כמו שפת יתר, שכבר ביאר דבר זה לפני זה בארוכה, אם כן אפשר לפרש שכוונתו להדגיש, שאליבא דרבי יוחנן, שפסקין כוותיה כהכלל בדינו, אף אם נעשה שלא מדעת חייב. וכך הוא המשמעות שפירשו הבית יוסף, שאחר שהביא הסמ"ג הנ"ל, כתב ז"ל, ומיהו אחר כך כתב, דלרבי יוחנן דפליג בירושלמי (פ"א ה"ה) אריש לקיש, אפילו נתערבה שלא מדעתן מצטרפת, וכן פסק בספר התרומה (ריש סי' פג) כרבי יוחנן, עכ"ל. מדכתב וכן פסק בספר התרומה משמעות דבריו, שצריך לומר שכך גם פסק הסמ"ג, ומזה שבסוף דבריו כתב דבריו אליבא דרבי יוחנן. וכן הגר"א הבין שכוונת הסמ"ג לפסוק כרבי יוחנן, שז"ל שם ס"ק ז', שכ"כ בסמ"ג מתחלה לר"ל, אבל כתב אח"כ, אבל לר' יוחנן אין חילוק בין מדעתן או לא, אלא כל שסופו לחלק, וכ"כ בסה"ת, ועב"י, עכ"ל. כתב שלבסוף הסמ"ג כתב אבל לר' יוחנן, ולפנינו אין מילת אבל, ונראה שהיה פשוט לגר"א כנ"ל מדסיים בדברי רבי יוחנן, כוונתו לומר אבל לרבי יוחנן, כלומר שאליבא דהילכתא כך הוא. וכן מביא שכך באמת סיים ספר התרומה, שכך הוא בהגהות מיימוני שמביא ספר התרומה, והוא גם כתב כהסמ"ג, אבל הוא סיים מפורש שאליבא דרבי יוחנן אף שלא מדעת חייב, וכך ההלכה. וכותב לעיין בבית יוסף, שכנ"ל כך מדויק לשון הב"י, שגם הוא הבין כך.

נמצא שבשיטות הראשונים הרא"ש והרמב"ם והרמב"ן וספר התרומה והראב"ד והרשב"א כולם פוסקים כרבי יוחנן לענין שאף אם עירב שלא מדעת, אבל עשה שלא על מנת לחלק חייב. ורק מצאנו בסמ"ג אליבא דרבינו יצחק ברבי שמואל, נראה כמסופק כיצד לפסוק, ובסמ"ג גם נראה הכי קצת, אבל יש משמעות מסוף דבריו שאף הוא סבר כיתר הראשונים לפסוק כרבי יוחנן.

השולחן ערוך סימן שכ"ו סעיף ב' וג', פוסק כרבי יוחנן, אבל משמעות הרמ"א שפוסק כריש לקיש ז"ל סעיף ב', נחתום שעשה עיסה לעשותה שאור לחלקה, חייבת בחלה, שאם לא תמכר יעשנה פת. אבל (שאר אדם) העושה עיסה לחלקה בבצק, פטורה, סעיף ג', שנים שנתנו קמח לנחתום לעשות להן שאור, אם אין בשל אחד מהן כשיעור, אף על פי שיש בכללן כשיעור, פטורה. הגה ודוקא קערבן שלא מדעתן, אבל מדעתן חייב שהרי אינן מקפידין (ב"י בשם סמ"ג), עכ"ל. פסק השולחן ערוך סתם שהעושה עיסה לחלק פטור, וכן שנים פטורים, ולא חילק בין אם האחר עירב קמחם מדעת או שלא מדעת, וזה כרבי יוחנן שהכל תלוי אם עשה העיסה לחלק, ושנים מן

הסתם נעשה לחלק. אבל משמעות הרמ"א שפוסק לגמרי כריש לקיש, שעל הדין של שנים שנתנו לנחתום פטור התנה שהוא דוקא אם עשה שלא מדעת אבל מדעת חייב. וזה תימה איך פסק כריש לקיש, שהוא כנגד דעת כמעט כל הראשונים, ואף אם סבר שכך דעת הסמ"ג עדיין קשה שפוסק נגד רובה דרובא דראשונים. ועוד אף אם הבין שהסמ"ג לא בא להכריע כרבי יוחנן, בודאי גם לא הכריע כריש לקיש.

וכבר השיג עליו הגר"א שם וכתב שפסק זה הוא שגגה גדולה, וכנ"ל מראה שכל הראשונים לא סבירא להם כך. והוא תימה שהנושא כלים שלפניו לא השיגו עליו. אמנם הבאר הגולה מגיה ברמ"א שצריך לומר הכי ז"ל, ודוקא שערבן שלא מדעת, אבל מדעתן חייב שהרי אינן מקפידין, וגם אין דעתם לחלק אלא לאכול יחד עכ"ל. ולפי זה לפחות הרמ"א לא פוסק כריש לקיש לגמרי, רק מביא מה שנראה שהסמ"ג מסופק כיצד לפסוק, אבל כנ"ל אף זה תימה. אלא שלפי הגה זו בלשון רמ"א איכא למידחי שכוונת הרמ"א לומר שמן הסתם אם ערב מדעתן אז גם אין דעתם לחלק, ולכן הם חייבים, מחמת שאין דעת לחלק, וכרבי יוחנן. אבל אף זה תימה שעל המחבר קאי שכתב המקרה על שאור, ולכאורה פשוט שאף אם ערב קמחם לעשות השאור מדעתם, עדיין בודאי מן הסתם רוצים שיחלק השאור אחר כך, ולתת כל אחד חלקו. ובאמת בלבוש כתב המקרה הכי, שנים שנתנו קמח לנחתום לעשות להם פת. וצריך עוד לדחוק שהרמ"א בא לאשמועין דין זה על מקרה דעלמא שנתנו לו לעשות פת. אבל אף זה קשה מנין לומר בזה שסתם דעתם שלא לחלק.

הערוך השולחן שם סעיף ב' כתב ז"ל, וכן בנחתום וודאי אם שתי הנשים צוו לו לעשות בעדן עיסה של שני קבין חייבת בחלה אך בהמשנה מיירי שהנחתום מעצמו חיברן ביחד, עכ"ל. ובסעיף ח' מביא דברי השולחן ערוך ורמ"א בסעיפים ב' - וג' הנ"ל, וכותב שהכל כבר נתבאר, חוץ מהביאור כוונת שאר אדם העושה עיסה לחלק. אם כן לכאורה פירש כוונת הרמ"א על סעיף ג', כדבריו הנ"ל בסעיף ב' של הערוך השולחן. שכוונת המדעת שכתב הרמ"א שיש חיוב, הוא שצוו הנשים לעשות בעדן עיסה, והשלא מדעת שעשה כן מעצמו, ולכן מן הסתם יחלקו. ואף שהוא דוחק עצום, נראה מסתימת יתר הנושא כלים, שהיה כל כך פשוט להם שההלכה כרבי יוחנן, שסברו שעל כרחק כך כוונת הרמ"א. וראיתי בב"ח שם ס"ק א, שכתב באמת לפסוק כריש לקיש, וכתב שכך פסק הרמ"א כאן, ולכאורה הוא תמוה.

לכן בנידון זה שעשה האחר על דעת לחלק, לרבי יוחנן פטור, ואף שעירב העיסות מדעתם, ואף שלריש לקיש חייב בכי האי גוונא, עדיין פטורים שאין ההלכה כריש לקיש.

(3) בענין הנ"ל, שעירב הקמח מדעתם, אבל עירב קמחם על מנת לאפותם יחד, ורק אחר כך לחלק הלחם שנאפה לשנים, ולתת לכל אחד חלקו?

הדין

אם עירב הקמח או עיסות על דעת שלא לחלקם עיסה, אלא רק אחר שנאפו, חייבים להפריש חלה.

הטעם

הפטור של עושה עיסה על מנת לחלק, הוא רק פטור אם דעתו לחלקו באותו זמן שחל חיוב הפרשת חלה, שהוא בשעת גלגול לעיסה. שאם כך כוונתו לא חל החיוב, דאמרינן כיון שעומד לחלק כחלוק דמי. אבל אם אין דעתו לחלקו כשהוא בצק, כבר חל חיוב הפרשת חלה בעודו עיסה, ולא איכפת לן שנחשב ככבר מחולק אחר האפיה, שבעת החיוב לא היה כמחולק.

המקור

כבר מובא לשון של ר' יוחנן בירושלמי שהוא, העושה עיסה על מנת לחלקה בצק פטורה מן החלה, אם כן משמעותו שהפטור מחמת שכוונתו לחלק כשהוא בצק. וגם נזכר לעיל כך פסק הרמב"ם כלשונו של רבי יוחנן. עוד דייק הב"י מלשון הרשב"א בפסקיו שער ב' אות ב', שכך סבר שהוא כתב ז"ל, שותפות ישראל אם עשו עיסה בשותפות, ולאפותה בשותפות, כל שיש בכל העיסה כשיעור חייבת, עכ"ל. משמע דוקא אם כוונתם גם לאפותה בשותפות, אבל כוונתם לחלקה כשהוא בצק קודם האפיה פטורים, כדכתב שם הרשב"א באות י'. אלא שהסמ"ג כתב כנ"ל, אין דעתם לחלקה, וליקח כל אחד ואחד חלקו, אלא לאכול יחד, עכ"ל. מדהוסיף אלא לאכול יחד, שהוא שפת יתר, משמע קצת שרק בכי האי גוונא חייב, אבל אם דעתם לחלקו אף אחר אפיה, ולאכול בנפרד, עדיין פטורים. והבית יוסף מביא הדיוק מלשון של רבי יוחנן, לחלק בצק, והדיוק מלשון הרשב"א, ושוב מביא דיוק מלשון הסמ"ג, וכותב עלה, אבל מדברי סמ"ג שכתבתי בסמוך נראה דצריך שלא יהא בדעתן לחלקן כלל, אפילו לאחר אפיה, ואפשר דאורחא דמילתא נקט, עכ"ל.

ולכאורה הב"י נוטה לומר כדחוי זה, שמלשון רבי יוחנן משמע דלא כהכי אלא דוקא לחלק בצק. אבל הפרישה מביא דברי הבית יוסף בלשון זה, אבל אם אין דעתו לחלקה בצק אף על פי שדעתו לחלקה אחר אפייה חייב והסמ"ג חולק בזה. בית יוסף, עכ"ל. משמע שהבין כוונת הבית יוסף שהסמ"ג חולק, אבל לכאורה הוא שלא בדקדוק, שסיים הב"י שאפשר דאורחא דמילתא נקט, ומשמעות לשונו שם שכך הוא נוטה, עיי"ש.

השולחן ערוך כנ"ל מביא דין זה כלשון רבי יוחנן, לחלק בצק. וכן הרבה מהנושא כלים כתבו, שהדין לפטור הוא דוקא אם כוונתם לחלק כשהוא בצק. כך כתב הט"ז ס"ק ב', ומסיק, כן כתב ב"י ודלא כסמ"ג, וכן כתב הש"ך ס"ק א' וחזר על זה בס"ק ה', והגר"א סוף ס"ק ז', ז"ל, והאי דעתן לחלק דוקא בבצק כמ"ש בירושלמי לחלק בבצק ואף

שבסה"ת וסמ"ג כ' ודעתן לאכול כאחד ל"ד וכמ"ש ברשב"א וכ"כ ב"י וכמ"ש בש"ע ס"ב בבצק וכ"כ האחרונים, עכ"ל. וכן פסק החכמת אדם סימן י"ד ס"ק כ"א, ובבינת אדם שם ס"ק ד', האריך בזה קצת, ומסיק על אלו שכוונתם לחלוק רק אחר אפיה, ולפי זה כשמפריש חלה בעדו בצק מברכים, אם כן לא חש למשמעות הסמ"ג כלל. ובהמשך העלה שאף אם לא הפרישו חלה בעודו בצק, ובאים להפריש חלה כשהוא כבר לחם, עדיין מפרישים בברכה, כיון שכבר היו מחיובים בשעת שנעשה עיסה, תו לא פקע החיוב. וכן פסק הערוך השולחן שם סעיף ד' עם מה שכתב בסעיף ח'.

(4) בענין הנ"ל, אבל עירב קימחם שלא מדעתם, ועירבו על מנת לאפותם יחד, ורק אחר כך לחלק הלחם שנאפה לשנים, ולתת לכל אחד חלקו, האם מפריש חלה בברכה?

הדין

כבר נתבאר בשאלה הקודמת שכוונתם לחלק אחר שכבר נאפה, לא מהני לפטור. ואף שגם עירב קימחם שלא מדעתם, גם זה לא מהני לפטור, ולכן חייבים להפריש בברכה. ומדובר שהנשים לא נמצאים שם בעת שעושה העיסה ואופה.

הטעם

כבר מבואר בשאלה 2 שלהלכה אף אם הנחתום עירב קמח של שני נשים שלא מדעתם, עדיין חייבים בחלה, אם לא נעשה העיסה על מנת לחלק. וכבר נתבאר שחילוק לאחר אפיה לא שמיה חילוק. אם כן בנידון זה אף שמן הסתם עשה שלא כרצון השתי נשים לאפות העיסה יחד, אבל עדיין לא נעשה העיסה על מנת לחלקו בצק, שכן העושה העיסה לא על מנת כן עשה. ואף שיתבאר בע"ה בשאלה הבאה שיש לחלק בין שלא מדעת ובין מקפידים שלא לערב, לכאורה לא היו מקפידים הנשים שלא יערב עיסתם, רק מקפידים שקודם שיאפם שיחלקו את העיסה לשנים, ויאפה לכל אחד לחמו. אם כאן נעשה העיסה רק שלא מדעת, שאינו פטור, וגם נעשה העיסה שלא על מנת לחלקה בצק אלא לחלקה אחר אפיה, שהוא גם כן אינו פטור, ממילא חייבים בהפרשת חלה.

אבל אם היה נעשה בענין שהנשים נמצאים סמוך לאופה, אם כן היה אפשר לומר שאף שהנחתום עשה העיסה שלא על מנת לחלקה בצק, עדיין נחשב כעל דעת לחלק בצק, שהנשים יקפידו עליו לחלקו קודם שיאפהו. אבל כיון שמדובר שאין הנשים שם בעת שעושה העיסה, כיון שדעתו שלא לחלקו בצק, וכך יעשה שאין הבעלים שם להפסיקו, לכאורה עיסה זה נעשית שלא על מנת לחלקו בצק, ואי אפשר לומר לגבו כחלוק דמי.

המקור

כבר נתבאר מקור דין זה בשאלות דלעיל, עיי"ש שנתבאר שפוסקים כר' יוחנן ולא כריש לקיש. שכך העלו כל הפוסקים, ואף דברי הרמ"א אפשר לפרש הכי, לכן אף שכאן לריש לקיש פטור, לכאורה לא חוששים לשיטתו כלל, אף לענין ספק ברכה, ודלא כהב"ח ס"ק א'.

5) בענין הנ"ל, אבל היה לנשים קפידא שהאחר לא יערב קמחם, שאמרו לו שמקפידים שלא יתערב קמחם, אבל הוא עירבם כנגד רצונם, ואפה הבצק ביחד, על מנת לחלק אחר האפיה, האם יש חיוב הפרשת חלה?

הדין

נראה לי שאין חיוב הפרשת חלה בכי האי גוונא שעירב קמחם כנגד רצונם.

הטעם

נראה שיש לחלק בין אם עשה האחר שלא מדעת, ששם פסקינן כנ"ל ששפיר מצטרף, ובין היכא שעשה כנגד רצונם. שאם עשה כנגד רצונם לכולי עלמא אי אפשר שיעשה טבל כנגד רצונם.

המקור

במשנה חלה פרק ד' משנה א' תנן, שתי נשים שעשו שני קבין ונגעו זה בזה אפילו הם ממין אחד פטורים ובזמן שהם של אשה אחת מין במינו חייב ושלם במינו פטור, ע"כ. ובירושלמי על השמנה מביא מימרא דר' יוחנן לפרש החילוק בין שני נשים ואשה אחת, ז"ל, א"ר יוחנן סתם אשה אחת אינה מקפדת, שתים מקפידות הן, עכ"ל. ובמקום אחר הארכתי להוכיח שפירש מקפדין הכא, שמקפדין שלא ינשכו עיסתם, שלא רוצים שיערבו זה בזה. אבל אין הפירוש שמקפדין לחלק העיסות, אלא מקפדין שלא יגעו. ואף שהוא אמת, שגבי שתים אף אם לא היו מקפידים שלא ינשכו, אלא אפילו אם בכוונה עירבו עיסתם, אבל עשו על מנת לחלק היו פטורים, מכל מקום אין זה דין של המשנה כאן, אלא זה הדין של המשנה הנ"ל פרק א' משנה ז'. והרמב"ם הלכות בכורים פרק ז הלכות א – ב כך הביא הדין של משנה זו, זה מקצת לשונו בהלכה ב, ואם היה מקפיד שלא תגע עיסה זו בזו ולא תתערב עמה. ובמקום אחר הארכתי לפרש דבר זה יותר, וכאן אקצר.

היוצא מכל זה שלכאורה מוכח שצריך לחלק בשיטת ר' יוחנן בין אחר שצירף עיסתם שלא מדעת, ששם ר' יוחנן סבר שהעיסה נטבל לחלה כנ"ל, ובין היכא שהאחר עירב עיסתם כנגד רצונם, שזה איך שפירש משנה א פרק ד'. ובזה ניחא שממעטינן המחלוקת שבינו לריש לקיש, שכנ"ל ריש לקיש סבר, שאף העושה שלא מדעת אינו מצטרף, ולרבי יוחנן מצטרף, אבל כנגד דעתו מודה לריש לקיש שאין מצטרף. אלא שרק רואים שמודה ר' יוחנן היכא שנשכו שני עיסות, שאינו חיבור חזק, אבל היכא שנבללו שני העיסות אין לנו ראיה שיאמר שלא יצטרפו. אבל נראה לי שמסתבר לומר מאחר שהוכרחנו לחלק בין שלא מדעת, ובין קפידא, ולומר שאף רבי יוחנן מודה שאי אפשר לחייבו בחלה נגד רצונו, הוא הדין שיאמר הכי היכא שנבללו העיסות אהדדי.

6) אשה אחת שעשתה עיסה כשיעור חלה אבל עשתה אותו על מנת לחלקו, בעודו בצק, ולתת חציה לשכניה, שהיא כבר אמרה לה שהיא תתן לה חציה מבצקה, האם יש עליה חיוב הפרשת חלה?

הדין

פטורה מהפרשת חלה.

הטעם

כיון שעשתה השיעור חלה על מנת לחלקה ולתת חלקה ממנה לאחרים, לא נחשב לשיעור חלה, כיון שעומד לחלק נחשב ככבר חלוק. והכא גם אין לחשוש שלא נגמר דעתה לחלקה לאחר, שמא האחר לא ירצה לקבלו, שכבר אמרה לשכניה שהיא תתן לה, ורצתה שכניה לקבלה.

המקור

כבר נתבאר (לעיל בשאלה 2) שהרבה ראשונים פסקו כרבי יוחנן (מהם, הרא"ש והרמב"ם והרמב"ן וספר התרומה, וסמ"ג לפי הבנת הב"י וגר"א), שסובר שעיסה שעשויה לחלק פטורה מחלה. ולפי שיטתם בנידון זה פטורה מחלה, שעשה לחלקה. גם נתבאר שהראב"ד (וכן נתבאר שמשמעות הרשב"א שסובר בזה כהראב"ד) חולק על הרמב"ם ופוסק כפי מה שלמד מאביו של רבי מנא שהוא רב יונה, שלגבי חד שדעתו לעשות דבר יש לחשוש שיחזור בו. וסובר שהמשנה שאומרת שנחתום שעושה למכור חייב, לאו דוקא נחתום אלא אף כל איש אחד, יש לחשוש שמא ישנה דעתו, אם כן לא נגמר דעתו לחלק. ודוקא גבי שנים שם איתא בסיפא של המשנה שאם דעתם לחלק הוי כמחולק, שזמן הסתם שנים ירצו לחלוק שיהיה לכל אחד עיסתו. אבל אפשר שאף הראב"ד יודה בכי האי גוונא שכבר אמרה לאחר שהיא תתן לו, שזה הוי דומיא לשני אנשים שלא חוששים שיחזרו בהם. (ובמקום אחר הארכתי לבאר שכך איכא למידק ממה שכתב הגר"א שם, ששיטת הראב"ד לפרש דברי רבי יוחנן, אף אם עשה העיסה לחלק לעצמו. שלכאורה רק רואים זאת אי סבר הגר"א שכוונת הראב"ד שבדעת אחד לחלק לאחרים בלי שאמר להם, עיי"ש כי קיצרתי מאד.)

ובשולחן ערוך שם סעיף ב', מובא כבר לעיל, פסק כר' יוחנן, אבל (שאר אדם) העושה עיסה לחלק בבצק, פטורה, שאף לגבי אחד שעשה לחלק פטור, ושיטת הראב"ד לחלק בין שנים לאחד לא מובא. וגר"א שם כתב על שיטתו, ואף בזה הראב"ד יחידאה וחלקו עליו הכל קדמאי ובתראי (אולם כנ"ל הרשב"א כנ"ל נראה שסבר כהראב"ד).

אמנם נתקשו האחרונים, שפשטות לשונו של ר' יוחנן, ושולחן ערוך, שאף היחיד שעשה שיעור חלה, ודעתו לחלקו לעיסות קטנות, ועושה כך לעצמו, שהוא פטור. ותמהו שזה כנגד המנהג הקדום שבערב שבת עושים עיסה כשיעור חלה, ומפרישים חלה, אף שדעתם לחלקו לגלוסקאות נפרדות, בעודו עיסה. והרבה אחרונים כתבו שדין זה הוא דוקא אם עשו הכי על דעת לחלק לאחרים, אבל לעצמו לא מהני. כך פירש הלבוש סעיף ב', ז"ל, אבל שאר אדם, העושה עיסה על מנת לחלקה לאחרים, בעודה בצק, פטורה, עכ"ל.

וכן הפרישה שם ס"ק ג', ז"ל, לחלקה בצק, פירש ליתן הבצק לאנשים הרבה, עכ"ל. וכן פירש הש"ך ס"ק ה' ז"ל, לחלקה בצק. לאנשים הרבה, וכו' עכ"ל. וכן הגר"א שם האריך להביא כמה ראיות שצריך לחלק בהכי. והב"ח פירש ז"ל, פירוש בעל הבית שעשה עיסה גדולה, לחלקה לבני ביתו, ליתן לכל אחד ואחד חלק אחד, שלא יהא בו כשיעור, פטורה. שהרי בדעתו תלוי ליתן לכל אחד ואחד, ומסתמא ודאי לא יחזור מדעתו, אלא שיחלקה לחלקים קטנים, שאין בהם כשיעור, הילכך פטורה, עכ"ל. והפתחי תשובה שם הבין שכוונתו כמו הפרישה, לכן צריך לומר שהבין שהכוונה על בני בית שאין סמוכין על שולחנו. אם כן משמעות הב"ח שדוקא בכי האי גוונא שכך דרכו לתת לכל אחד, ולכן אמרינן דמסתמא ודאי לא יחזור מדעתו, אבל אם אין דרכו לעשות זאת, אז איכא למחיש שאין זה גמר דעת, שמא יחזור בו. ולא גרע מנחתום שעושה למכור, שלא נחשב לגמירת דעת מחמת שתלוי בדעת הלוקחים.

הצל"ח בברכות דף לז:, פירש טעם של האחרונים לחלק בין כוונתו לחלק לאחרים או לעצמו. ז"ל, אומר אני, שההפרש בין מחלק לאנשים הרבה, למחלק לעצמו, כי החילוק לאנשים הרבה, היא כריתות ששוב לא יבואו לצרף, משא"כ המחלק עיסתו לעצמו, כיון שאפשר שיבוא גם אח"כ להצטרף יחד, אפי' הוא מחלקם לאפותם בתנורים הרבה, הלא אפשר להם גם אחר האפיה לבוא לצירוף סל, לכן גם עתה אין החילוק מוציאם מידי חיוב חלה, עכ"ל. ונראה כוונתו, שלגבי יחיד שכוונתו לחלק, אף אם אין דעתו לצרף שוב ביחד בסל, אין נחשב דעת זה כגמר דעת, כי אפשר שישנה דעתו ויצרפם בסל. אבל בדעתו לחלק לשנים, אף אם יצרפם בסל שוב לא יהני, דומיא לשנים המקפידים שלא מצטרף עיסתם על ידי נשיכה וצירוף סל, כנ"ל. ולכן בזה איכא לבאר חילוק האחרונים, שדעת לחלק לעצמו לא חשיב דעת לחלק, שאפשר שיחזור לצירוף שוב בסל, אם כן אין עומד לחלק אלא להיות מצורף. אבל דעת לחלק לאחרים, נחשב כגמר דעת לחלק, ששוב לא יחזור לידי צירוף.

וכן פירש הבית אפרים יו"ד סימן ס"ט, בתחילת תשובתו לפרש חילוק האחרונים בהכי. אלא ששוב חזר לחלוק על האחרונים, וסובר שמשמעות הרמב"ם שאין לחלק בהכי, וכן מביא שכך כתב מפורש רבינו שמחה, שאין לחלק בהכי, מובא בהגהות על ההגהות מיימוני. אלא שהוא סבר כדבר פשוט קרוב לזה, שרק אפשר לומר שעשויה לחלק, אם גם בסוף אין כוונתו לשוב ולצרפו, אבל אם כוונתו לשוב לצרפו בסל לשיעור חלה, הרי אינו עומד לחלק בסוף, ואי אפשר לומר, כל העומד לחלק כחלוק דמי. אם כן סובר קרוב מאד לשיטת האחרונים, ונראה לפרש שרק בזה פליג אם הצל"ח. שהצל"ח כנ"ל פירש שאף אם היחיד בדעתו מפורש שלא לשוב ולצרפו בכלי, אין זה דעת גמור כנ"ל, ולכן שפיר קיים חילוק בין שנים לאחד בכל מקרה. אבל הבית אפרים חלק עליו שאם בדעת היחיד מפורש שלא לצרפם שוב בסל, אז לא חיישינן שלא נגמר דעתו, והוי חלוקה ופטור. אבל לכאורה אף הבית אפרים יודה שאם לא היה ליחיד כוונה מיוחדת שלא לצרף שוב בסל, שבזה לא גרע מנחתום, ולא יחשב כגמר דעת לחלק, שהוא דבר רגיל ליחיד לצרף הכל בסל. אם כן יצא שברוב המקרים אף הבית אפרים יודה שיש חילוק בין כוונה

לחלק לעצמו לכוונה לחלק לאחרים, וכדעת האחרונים. ורק פליג במקרה שבמיוחד היה ליחיד דעת שדוקא לא לצרף בכלי, אז סובר שאף בכוונה זו פטור.

הערוך השולחן שם סעיפים ח – ט, פירש כהב"ח זה מקצת לשונו, מאי עדיפותיה מנחתום, הא בודאי אם לא יקבלו ישאר לעצמו. ואם נאמר דעושה משלו ונותן להם במתנה דודאי יקבלו, חדא דלא משמע כן, ועוד דא"כ עד נתינתו להם הוה כולה שלו ובוודאי שחייבת בחלה, וכו'. ונראה דה"פ, דבעה"ב שיש לו בני בית מרובים, שכל אחד אוכל לעצמו, ועל הבעל הבית לעשות בעדם, או שמשלמים לו, או שנותן להם מכיסו. ולכן כיון שנותן לכל אחד פחות מכשיעור חלה, והם מסתמא כמקפידים, ולכן אינו מצטרף, אבל בעה"ב העושה למכירה דינו כנחתום, עכ"ל. ואפשר שגם הבנתו כמו שכתבנו בהב"ח, שצריך שיהיה הקפדה גמורה לחלק, ורק בכי האי גוונא נחשב ככבר מחולק, שרק אז נחשב גמר דעתו לחלק. ורק איכא קפידה גמורה וגמר דעת לחלק היכא שעושה לאחרים, ובענין שהמקבלים כבר מצפים לקבל חלקם.

הדברי חמודות על הלכות חלה אות כ', כתב חילוק אחר לתרץ המנהג הנ"ל, שיש לחלק בין היכא שכוונתו לאפות הכל בזמן אחד, לבין היכא שכוונתו לאפות חלק עכשיו, וחלק ליום אחר. אבל לא מצאנו חבר לחילוק זה. ולקמן גם יבואר הראיה שמביאים האחרונים מר' יחיאל בתוס' ברכות, שלא סבר כהאחרונים לחלק בין חילוק לעצמו או לאחרים, ובמה שתירצו בו האחרונים, ותירוצם לא יעלה לתרץ חילוקו של הדברי חמודות. ולכן נראה שאין צריך לחשוש להדברי חמודות שהוא דעת יחיד בזה.

בנידון זה שדעתה לחלק חציה לשכניה, וכבר אמרה לשכינה והיא רצתה לקבלו, לדברי הכל נחשב דעת לחלק, ופטורה מהפרשת חלה.

(7) באופן הנ"ל, אבל בענין שכך היה בדעת השכנה לתת חצי מבצקה לשכנה, אבל לא אמרה לה לפני עשייתה את העיסה שהיא תתן לה חציה, האם חייבת להפריש חלה?

הדין

נראה שתפריש חלה בלא ברכה.

הטעם

בענין זה יש פוסקים שסוברים שאין זה נחשב לנגמר דעתה לחלקה, שמא תשנה דעתה ולא לתת לה, ועוד שמא לא תהיה השכינה בביתה, או לא תרצה לקבלו, ושוב תיקח הכל לעצמו, ובסוף תצרפם בסל, ונמצא שאין דעתו לחלק דעת גמור. והוי דומיא לנחתום שעשה שאור לחלקו ולמכרו, שלא נחשב לגמירת דעת, כיון שהוא תלוי בקונים, שמא לא ימצא קונים, ויעשה הכל לפת גדול בשבילו, או כדומה.

המקור

כבר נתבאר שיטת האחרונים בזה לעיל. ושם מבואר שהרבה אחרונים חילקו בין דעתו לחלק לעצמו ובין דעתו לחלק לאחרים. והרבה אחרונים כתבו הכי סתם ולא חילקו בדבר יותר. אמנם הב"ח והערוך השולחן חילקו עוד, שמדובר דוקא אם כך דרכו לתת להם, שבענין זה לא צריך למיחש שישנה דעתו, או שהם לא ירצו לקבלו. וכן כתבתי לעיל שבמקום אחר הארכתי להוכיח שכך איכא למידק שסבר הכי הגר"א, ממה דדייק בשיטת הראב"ד בענין זה. והגר"א גם כתב כשאר האחרונים סתם לחלק בין לעצמו לאחרים, אם כן אפשר לומר שסבר שהוא כדבר פשוט שכך כוונת לחלק לאחרים, שעושה כך בעבורם בענין שיודעים מזה ורוצים אותו. מאידך מסתימת הרבה אחרונים אפשר לדייק איפכא שסברו שלא צריך לחשוש שיחזור בו היחיד, וכמשמעות זה שפוסקים כהרמב"ם ולא כהראב"ד שרצה להוכיח שאף חוששים שהיחיד יחזור בו. וגם סברו שאין צריך לחשוש שהאחר לא ירצה לקבל מתנה, ובדוקא נחתום תלוי בדעת קונים, אבל מן הסתם דעת המקבלי מתנה לקבל מתנה ממי שעושה בשבילם. לכן נראה שצריך לחשוש שהוא מחלוקת הפוסקים אם חייב בחלה בכי האי גוונא, וצריך להפריש בלי ברכה.

(8) אשה שעושה עיסה כשיעור חלה, על מנת לחלקה, בעודה בצק, לגלוסקאות קטנות, ויהיה לבני ביתה, האם חייבת להפריש חלה?

הדין

חייבת להפריש, ובברכה.

הטעם

אף שדעתה לחלקה לבני ביתה, לא נחשב לנגמר דעתה לחלקה בענין שהוא פטור מחלה מחמת שאין שיעור, שאפשר שעתידה לצרפה עוד בסל, ונמצא שאין דעתה לחלקה באופן שאין כאן שיעור לחייב בחלה.

המקור

כבר נתבאר המקור לדין זה לעיל. ושם נתבאר שיש מנהג קדום להפריש חלה בענין זה, ושהאחרונים חלקו בין לחלק לעצמו למחלק לאחרים. ונתבאר שכך סבר הגר"א, והוא גם הביא כמה ראיות לזה, מש"ס. משנה חלה פרק א משנה ו', המחייב להפריש חלה להעושה מנחות למכור בשוק, שאם לא ימצא קונה כוונתו שיהיה בשבילו, אף שקרבן מנחה מחלקים להרבה חלות, אלא מחלק לעצמו שאני. וכן הביא ראיה מהירושלמי פרק ד' הלכה א', ששם איתא שיש לחלק בין חיבור בטבול יום, לחיבור בחלה. ומפרש שהיינו אם כהן גובה הפרשות חלות, ושם אחד על גב שני, וכוונתו לחלקם, ונגע טבול יום באחד מהם, בית הלל סברו שאין חיבור ורק חלה ההוא טמא, ואילו לגבי חלה נחשב מחובר, כבמשנה שם, שאשה אחד שנשכו עיסות שלה, חייבת. הרי אף שעתיד להפריש, דומיא דכהן, עדיין חייבת. ועוד דייקא הכי מסיום הירושלמי, עיי"ש. וכן נתבאר שהצל"ח ובית

אפרים פירשו טעם חילוק זה, שאין נחשב לגמר דעת כיון שעדיין יכול לבא לידי צירוף בסל.

(9) באופן הנ"ל, אבל בדעתה לאפות חלק מהבצק לשבת זו, ולהקפיא חלק הנשאר ולאפותה לשבת הבאה, האם חייבת להפריש חלה?

הדין

נראה שעדיין חייב להפריש חלה ובברכה. אבל אם הוא בענין לאשה זו ולמצבה ומצב משפחתה כמעט ואין סיכוי שתחזור בה ותאפה אותם בתנור אחד, או תרצף הכל אחר זמן בסל אחד, אז תפריש בלא ברכה.

הטעם

כיון שדעתה לחלק לעצמה כבר נתבאר שלא נחשב לגמירות דעת שלא תחזור בה ותרצפם בסל. אלא שאם במצבה אין זה נראה שתעשה זאת, כגון שבני משפחתה מועטים, ואין דרכה לתת חלות לאחרים, שבענין זה דעתה להקפיא חלק מהעיסה נראה כגמירות דעת, ואם כוונתה לאכול החלק שאופה לשבת ההוא, אין נראה שיחזור להיות שיעור שלם על ידי צירוף סל, אם כן הוי גמירות דעת. אבל כיון שבכל אופן עדיין שמא יקלע לה אורחים, ותחזור בה, עדיין נראה שאין להחליט את זה, כיון שנראה מהרבה פוסקים דדעת לחלק לעצמה לא הוי דעת. והוא מהטעם שנתבאר שמא לא יהיה חילוק גמור.

המקור

כבר נתבאר מקור דין לעיל. ושם נתבאר שהדברי חמודות סבר לחלק בין כוונתה לאפות הכל ביחד, רק אז לא נחשב לחילוק, ובין היכא שדעתה לאפות חלק לאחר זמן. וכבר נתבאר לעיל, שהוא דעת יחיד בזה, ולכן אין צריך לחשוש לדעתו בזה. אבל גם נתבאר שהבית אפרים סבר שבאמת אין חילוק בין מחלק לעצמו למחלק לאחרים. ופירשתי לעיל שנראה שכוונתו אף שברוב מקרים יצא שכך יש לחלק, שברוב מקרים אין ליחיד דעת גמור שלא יבא לצרפם בכלי, אבל אם באמת יהיה לו דעת הכי, יחשב כמחולק, ופטור. גם נתבאר לעיל שנראה שהצל"ח פליג עליה בזה, שסבר בדעת האחרונים שלגבי יחיד תמיד הוי כנחתום, שיש לחוש שישנה דעתו ויבא לידי צירוף עוד. ובנידון זה ובענין שיש צד גדול לומר שבאמת לא יבא לידי צירוף עוד, אולי היה מודה לבית אפרים שבכי האי גוונא לא כיונו האחרונים לחלק. או שמא אף בענין זה שמא יבא לידי צירוף, וכמו שכתבתי, "בטעם", שמא יקלע אורחים, שהוא סברא שאומרים בעלמא. ולכן נראה שיש להפריש חלה בלא ברכה.

10) בענין הנ"ל שעושה עיסה לחלק בצק לעצמו, אבל כוונתה לבשל העיסה, ולא לאפותה, האם חייב להפריש חלה?

הדין

נראה שהוא פטור מחלה, אבל אין זה ברור, ולכן יש להפריש בלא ברכה.

הטעם

הטעם לפטור משום שעושה העיסה על מנת לחלקה. ואף שהוא עושה רק על דעת לחלקה לעצמו, וכבר נתבאר שרק פטור אם עושה על דעת לחלקה לאחרים. הכא שאני, שבנידון זה כוונתו לבשלו אחר החלוקה, וזה נקרא סופו סופגנין. ואף שחייב בחלה אם תחילתו עיסה וסופו סופגנין, אבל זה דוקא אם יהיה לו שיעור חלה קודם שיעשהו סופגנין, אבל אם היה לו רק פחות מכשיעור, ועשהו סופגנין שוב לא יועיל לצרפו בכלי אם עיסה אחרת, שסופגנין אינן חייב בחלה. לכן כאן שדעתו לחלקו ולעשותו סופגנין, שוב לא יבא חלוקה זו לידי שיעור חלה, שבשעת עשיית העיסה היה על דעת לחלקה, ודעת זו הוא חלוקה שעומד לעולם, שמאחר שדעתו לעשותו סופגנין שוב לא יוכל לצרפו בכלי להיות שיעור שלם. אם כן חילוק לעשות סופגנין הוי אותו פטור, שיש בחילוק על מנת לחלקו לאנשים הרבה.

המקור

בתוס' ברכות דף לז: ד"ה לחם העשוי, איתא ז"ל, ורימשי"ש, אף על גב דחייבין בחלה, שהיו עיסה מתחלה, פטורין מהמוציא, ואין מברכין עליהם אלא בורא מיני מזונות, דלית להו תוריתא דנהמא, וכו'. ור' יחיאל ז"ל היה מסופק אם וירמשי"ש חייבין בחלה, משום עושה עיסתו בצק כדי לחלקה פטורין מן החלה, דלית בהו שיעורא, הכא גבי וירמשי"ש נמי פעמים מחלקן, שאין משימין שיעור חלה בקדרה אחת, אך היה מצריך ליקח חלה, בלא ברכה, בשביל הספק, עכ"ל. הגר"א שם כותב שמדברי ר' יחיאל אלו רואים שלא סבר לחלק בין עושה עיסה על מנת לחלק לעצמו או לאחרים. ז"ל, ומ"מ בדין הנ"ל דס"ב מסתבך אני בזה דלכאורה משמע אף בביתו העושה לחלק לעיסות קטנות פטור [וכ"כ תוס' בברכות ל"ז ב' ד"ה לחם. ור' יחיאל כו'], עכ"ל. וכנ"ל הגר"א שם ממשיך להאריך להביא ראיות שבאמת יש לחלק בהכי, דדוקא אם עושה על דעת לחלק לאחרים פטור, כנ"ל. אבל הגר"א לא חזר לתרץ דברי ר' יחיאל, שהביא בתחילת דבריו, שהוא ראייה כנגד שיטתו.

אבל הצ"ח ובית אפרים שם ושם, מתרצים שיטתו בטוב על פי מהלכם הנ"ל, שלא צריך לומר שהוא כנגד כל האחרונים שסוברים שיש לחלק בהכי. ז"ל הצ"ח, אלו הוירמשי"ש שמבשלים בשתי קדירות, ועיקר חיובם בשעה שהם עיסה, וכמו שכתבו התוס' שחלה עיקר בשעת עיסה, ואף שעושה אותם אח"כ סופגנין לא איכפת לן לענין חלה. אבל זה שעושה וירמשי"ש, ודעתו לחלקם, וא"כ אין ראוי שיתחייבו עתה, אלא מכח שגם לסוף יכולים להצטרף הכל. ואלו שלבסוף כבר

הם סופגנין, אם לא נתחייבו עתה, לא נצטרפו בסוף, ולכן הדין בזה כמו העושה לחלק לאנשים הרבה, עכ"ל, וכזה כתב גם הבית אפרים.

היוצא מדבריהם שהעושה עיסה על מנת לחלקה ולבשלה, פטור מחלה (אף לר"ת המחייב בחלה בעלמא, עיין סימן שכ"ט), כיון שעשאו על מנת לחלקה, וגם לא יבא לידי צירוף לשיעור על ידי סל, כיון שהוא עתיד לבשלו שוב אי אפשר להצטרף עוד לשיעור. אמנם תירצו סברת ר' יחיאל בטוב, לפרש למה סבר שפטור מחלה, אף שרק מחלק לעצמו, אבל לא ביארו אם כן מה ספיקו בכלל, ומה הצד שלו שהוא יתחייב בחלה. ואולי נאמר שספיקו לפירושם, אי יש לחשוש שיחזור בו ויאפה את העיסה, ולא יבשלו. ואם זה נכון יוצא שנסתפק אם יש ללמוד כהראב"ד, שיש להביא ראיה מההיא איתתא דירושלמי, שהורה לה ר' יונה שאסור לה לאכול עיסתה שרצתה לעשותה סופגנין, שמא תמלך בה לעשותה עיסה. וכנ"ל משום ירושלמי זו, הראב"ד חלק על הרמב"ם, שפוסק דין של ר' יוחנן אף לגבי יחיד. אם כן נוכל לומר שזה היה ספיקו של ר' יחיאל, אי יש לפסוק כדסבר הרמב"ם, וממילא בנידון דיליה הוא פטור, שהוי כעיסה שדעתו לחלקה לאנשים הרבה, כיון שדעתו לבשלו, ושוב אי אפשר לצרפו בסל. או אי יש לפסוק כינדסבר הראב"ד, וממילא בנידון דיליה עדיין חייב שמא ימלך בו לעושות עיסה.

אם כנים הדברים לכאורה צריך להיות פטור מהפשרת חלה בנידון זה, שכנ"ל לא מובא שיטת הראב"ד להלכה. אמנם אני רוצה לסמוך על ביאורי לפטור לגמרי, מאחר שאין ברור ספיקת ר' יחיאל, ויותר שלכאורה משמעות הגר"א שסבר שהוא חייב בחלה, וחולק על ר' יחיאל, כיון שמחלק רק לעצמו, ולא תירץ שיטת ר' יחיאל כהאחרונים הנ"ל.

11) אשה שעשתה עיסה גדולה כדי לעשות לחמניות, לאפותם ולחלקם למשלוח מנות, האם חייבת בחלה?

הדין

חייבת בחלה, וכיון שיש הרבה צדדים לחייבה בברכה, טוב יותר רק לעשות זאת כאשר בלאו הכי מברכת על עיסה אחרת שאינה מחלקה. אבל אם אפשר להפריש חלה בברכה ממקום אחר, ספק ברכות להקל, ויש להפריש בלא ברכה.

הטעם

כבר נתבאר שהפטור של העושה עיסה לחלק בצק, הוא דוקא אם כוונתו לחלקה כשהוא בצק, וגם כבר נתבאר שהפטור הוא דוקא אם כוונתו לחלקה לאנשים אחרים. ואם פירוש המילה של לחלקה היינו לאנשים אחרים, אז יוצא שפירוש הפטור, הוא לחלק לאנשים אחרים כשהוא בצק. ממילא בנידון זה שאין כוונתו לחלק לאחרים כשהוא בצק, אלא כשהוא כבר לחם, אף שכוונתו לחלק העיסה כשהוא בצק, לא מהני ובחיובו עומד.

אבל אם נפרש פירוש המילה לחלק, היינו לחלק העיסה לחלקים, אבל נוקים את הפטור דוקא אם כוונתו לתת אותם חלקים לאנשים אחרים. אז יתכן לומר, שהיכא שכוונתו

לחלק העיסה כשהוא בצק, וכוונתו לחלקו לאחרים, אף שכוונתו לחלקו לאחרים אחר האפיה, עדיין פטור. ולכאורה לפי מה שנתבאר, שהטעם לחלק בין מחלק לאנשים אחרים, ולבין מחלק לעצמו, הוא משום שאם מחלק לעצמו אין זה חלוקה שעתיד לעמוד, כי שוב יבא לצרפו בכלי. אבל כשהוא מחלק לאחרים הוא חלוקה שעתיד לעמוד, כי לא יבא לידי צירוף על ידי כלי, שאין צירוף כלי מועיל כי האי גוונא. אם כן זה שכוונתו לחלק עיסה זה כשהוא עיסה, ולתתה לאחרים, שוב אינה בה לידי צירוף, שלא יועיל הצירוף סל אחר האפיה, כיון שדעתו לתת לאחרים.

גם כבר נתבאר שאם דעתו לחלק לאנשים הרבה, אבל לא אמר להם שהוא עושה זאת, יש אומרים שלא נחשב למחלק לאנשים הרבה, כיון שאפשר שישנה דעתו, או שלא יקבלוהו, והוי כמו נחתום שבדעת לקוחות תלוי. אם כן בנידון זה, שכוונתה לתת למשלוח מנות, אינה בכלל הפטור של העושה עיסה לחלק, וחייבת בחלה.

נמצא שיש כמה צדדים לחייבה בהפרשת חלה, אבל יש גם צד טוב לפוטרה, לכן כתבתי שלכתחלה תברך על עיסה אחרת, אבל אם אי אפשר תפריש חלה בלא ברכה.

המקור

כבר נתבאר רוב המקור לזה לעיל. ולכאורה לשון כמה מהאחרונים המחלקים בין מחלק לעצמו למחלק לאחרים, הובא לשונם לעיל שאלה 6, משמעותם שכך פירושו של מילת לחלק, שהיינו לחלק לאחרים. וכנ"ל גם פירשו לחלק בצק, שהוא בדווקא אם כוונתו לחלק לאחרים כשהוא בצק. אם כן כנ"ל "בטעם", היוצא מדבריהם שהיכא שאין כוונתו לחלק לאחרים כשהעיסה עדיין בצק, אלא כוונתו לחלק הבצק ולאפותו, ורק אחר כך לחלק לאחרים, עדיין חייב בחלה.

אבל לפי פירוש הצ"ח והבית אפרים הנ"ל שם יש לעיין בזה, שכתבו לפרש הטעם שיש לחלק בזה, משום שכשהוא מחלק לעצמו, אין זה חלוקה העומדת להתקיים, ששוב אפשר שיצטרף בסל, מה שאין כן כשכוונתו לחלק לאחרים הוי צירוף המתקיים. ולכאורה כוונתם, שאם כוונתו לחלק לאחרים, לא מהני צירוף סל אחר כך, שהוי כמו היכא שנצטרף בסל עיסות של שני בני אדם. ובענין זה לא מהני צירוף סל, שהוי כמו צירוף סל של מינים שונים (כמו חיטים ושעורים שאין מצטרפים) שלא מהני, עיין ש"ך סימן שכ"ה סעיף א' ס"ק א', ורע"א שם, מה שמציין המשבצות זהב ריש סימן תנ"ז. ושם נוטה הפרי מגדים לומר, שאין מועיל צירוף סל, היכא שלא היה מועיל נשיכה, שבעי שלא היה מקפיד על עירוב העיסות (עיין דרך אמונה פרק ו' ס"ק קל"ה, שלמד ממנו להשוות דיני נשיכה לדיני צירוף סל.) אם כן הוא הדין איש אחד, שכוונתו לחלק לאנשים אחרים לא מהני צירוף סל, כיון שהיה מקפיד שלא יתערבו העיסות אחר שהפרידם כדי לתתם לאנשים מחולקים.

אם כן למהלך זה, אפשר לפרש דברי רבי יוחנן, העושה עיסה על מנת לחלקה, בצק, פטורה, שמילת לחלקה, כוונתו לחלק הבצק לחלקים שהם פחותים מהשיעור. ורק שאנו מוסיפים לבאר, שהפטור הוא דוקא היכא שהחלוקה שכוונתו לעשות, הוא חלוקה

המתקיימת, והיינו כשהוא עושה זאת בכוונה לחלק לאנשים אחרים. אם כן יש לעיין היכא שכוונתו לחלק העיסה כשהוא בצק, וגם עושה זה בכוונה לחלק לאנשים אחרים, אבל כוונתו לחלק להם רק אחר האפיה, מה דינו. ולכאורה לפי הנ"ל, החלוקה בענין זה הוי חלוקה המתקיימת, שאחר שחילקה כשהוא בצק, שוב אינו מצטרף בסל, כיון שהיה מקפיד שלא יתערב אילו היתה עיסה, שרוצה לתת לאנשים נפרדים.

ונסתפק בדין הנ"ל בשו"ת ארץ צבי (ר' אריה צבי פראמער אבד"ק קאזיגלוב) חלק א' סימן מ"ט ד"ה ובהוא ענינא. ז"ל, ובהוא ענינא מסופקני לפ"מ דקי"ל להלכה דעושה עיסה על דעת לחלקו בצק פטורה, היי"ד לחלק לאחרים, וכמ"ש כל רבותינו האחרונים ז"ל, איך הדין אם דעתו לחלקו בצק, אך שאינו נותן לאחרים עד לאחר אפי", אם זה חשיב ע"ד לחלק. וזה מצוי הרבה פעמים דבעה"ב אופה חלות, ושולח מהם חלות לבנו הדר באותו העיר, או לחתנו שאין סמוכין על שולחנו, ובכ"א לבדו ליכא שיעור חלה, ומחלקה לחלות קודם אפי", אך ששולח להם אחר אפי". וזה מפורש בטור ורמ"א (ס' שכ"ו ס"ד) דאפי' אדם א' העושה עיסה ע"ד לחלק לאחרים פטורה, ובב"ח שם מפורש אפי' לבני ביתו, וכו'.

והנה בפרק א' דחלה משנה ז', נחתום שעשה שאור לחלק, חייב בחלה, פירש הר"ב, שדעתו אם לא ימצא קונים, שיעשנו עיסה, ויאפה אותה כולה כאחת עכ"ל. וק', אפי' לא יאפנו כלה כא', כיון שלא ימצא קונים בשעת היותו בצק, רק אחר אפי", א"כ אין דעתו לחלקה בצק, וחייבת. וע"כ, דכיון דבאמת מחלקה לחלקים בהיותה בצק, רק דלא יתן לאחרים עד אחר אפי", זה חשיב ע"ד לחלק ופטורה. (לכאורה ראייתו תמוה, שהרי מקרה של המשנה הוא נחתום שעושה שאור לחלקה, אם כן בפשטות כוונת הנחתום לחלקה כשהוא עדיין בצק, שימכור לכל אחד חלק מהשאור, ואיך כתב שרק מחלקה אחר האפייה, וצ"ע.)

ולפ"ז צ"ע, על מה סמכו העולם שאופין שיעור חלה מצומצם, ושולחן ממנה לצאצאיהם הדורים באותו העיר, והם רגילים בכל שבוע, וא"כ דעתם לכך בשעת גלגול, א"כ אין מברכים על הפרשת חלה, כיון שהוי ע"ד לחלק. ולענ"ד ראוי להזהיר ע"ז, שאם אין בחלקם הנשאר אצלם כשיעור חלה, יפרישו חלה בלא ברכה, עכ"ל. ועיין במנחת יצחק חלק י' סימן ק"ב, שמביאו ומסיק לפסוק הכי, ועיי"ש גם מה שרצה לומר על פי החזון איש, ולי צ"ע דבריו בזה.

וכנ"ל הגר"א לכאורה לא סבר כביאור הצ"ח והבית אפרים, שאם כן לא היה קשה לו שיטת ר' יחיאל בתוס' ברכות הנ"ל, ולא היה מביא ראיה מחלות תודה כנ"ל. ואם כן לכאורה פשטות לשון הגר"א מורה שרצה לומר, שכך יש לפרש מילות לחלקה, שהיינו לחלקה לאנשים הרבה, ואם כן לכאורה מוכח שצריך שיהיה כוונתו לעשות אותה החלוקה כשהוא עדיין בצק, ואי אפשר לפרש לחלק העיסה כשהוא בצק, ולחלקה אחר אפייה לאנשים. אבל כנ"ל כיון שהצ"ח ובית אפרים פירשו כוונת האחרונים כך, ולשיטתם מסתבר כדברי הארץ צבי, שאף כוונה לחלק העיסה לחלקים כשהוא בצק,

ולחלקה לאחר אפיה, כלול בפטור של ר' יוחנן, נראה שיש לחוש לשיטתם. ולכן כתבתי שלכתחלה יש להפריש בברכה ממקום אחר, אבל אם אי אפשר אין לברך.

(12) אשה שהזמינה נשים כדי לעשות עיסות ולקיים מצות הפרשת חלה. ולאחר שבאו הנשים, עשתה עיסה גדולה כמות של כמה שיעורי חלה, ונותנת לכל אשה או לכמה נשים, כשיעור חלה, וכל אחד מברכות ומפרישות חלה משיעור חלה שלהם, האם טוב עושים. ואם לאו מה הדרך הרצויה לעשות כוונתה הטוב?

הדין

לכתחלה הדרך הרצויה לצאת כל השיטות, שתזכה על ידי אחר לכל אחת מהנשים קמח כשיעור חלה, ורק אחר כך תעשה העיסה ויכולה שוב לחלקה לכל אחד חלק שלה, וכל אחד יברך על חלקה. או שיהיה לה כוונה שהכל יהיה שלה, והיא תפריש בברכה אחת חלה אחת ותוציא כל העיסה, והאחרים לא יפרישו חלה. אבל אף אם אין עושים אחד מדרכים אלו, אלא עושה עיסה אחת ומחלקת לנשים שהזמינה לכל אחד כשיעור והם מברכות ומפרישות, אין צריך למחות בידם שיש להם על מה לסמוך.

הטעם

האשה שהעיסה שלה, ועשתה עיסה גדולה ששיעורה כמה שיעורי חלה, יש לה חיוב הפרשת חלה, ולכן לכתחלה יש לה לברך ברכה אחת ולהפריש חלה על כל העיסה, ולפטור כל העיסה בברכה והפרשה אחת. אבל אם חותכת אותה לחתיכות קטנות, עושה שני דברים שלא כהוגן, חדא, שיש עליה חיוב הפרשת חלה, ואינה מקיימה, ושנית שגורמת הרבה ברכות שאינם צריכות. אולם כיון שכבר הזמינה נשים אלו, יש שמיישב הנהגה כעין זו, שכיון שכך היתה כוונתה מתחילה ממילא הוי כזכתה מתחילה הקמח כשיעור חלה לכל אשה שהיא מזמנת, וממילא הוי חיוב על כל הנשים ושפיר עבדו. גם יש שנראה שלא סבירא ליה ששייך בזה ברכה שאינו צריכה, כיון שכשהוא נותן לכל אחת כשיעור חלה, אז חל עליה חיוב הפרשה, ולא שייך ברכה שאינה צריכה בכי האי גוונא. ורק באיש אחד שיכול לפטור חיוב בברכה אחת, ופוטרו בשני ברכות, אז הוי ברכה שאינה צריכה, אבל לא בשני בני אדם, שיש לכל אחד חיוב בנפרד.

לכן נראה שהדרך לצאת כל השיטות הוא לזכות על ידי אחר הקמח כשיעור חלה לכל אשה, ורק אחר כך לעשות העיסה, שבענין זה יש על כל אחת ואחת חיוב הפרשת חלה. כי קודם שחלקו הוי חיוב כעיסת השותפים, שיש על כל שותף ושותף חיוב להפריש חלה. ואחר החלוקה נשאר החיוב הקדום על כל אחת, ושפיר כל אחת עושה מצוותה ושפיר כל אחת מברכת. או שיהיה כוונת הבעלת הבית שהכל יהיה שלה, והיא תפריש חלה על כל העיסה בברכה אחת. אבל אף אם אין עושה חד מדרכים אלו, אלא מחלקת סתם לכל אחת כשיעור וכל אחת מברכות אין צריך למחות שיש להם על מה שיסמוכו.

המקור

עיינן בב"ח שכ"ו ס"ק ב' שכתב שיש לבטל המנהג שנחתום עושה עיסה גדולה ואין מפריש חלה אלא מוכר כשיעור חלה ללוקחים והם מברכים ונוטלים חלה על חלקם. וכתב שעושים שני טעויות, חדא שעל הנחתום כבר חל מצות הפרשת חלה, ואיך אינו מקיימו, ועוד שגורם ברכה שאינו צריכה, שהיה יכול לפטור כל העיסה בברכה אחת. ומדמה שני נשים ועיסה אחת, לאיש אחד ושני חפצי מצוה, שיכול לקיים המצוה בשניהם בברכה אחת, ועושה בשני ברכות. וכהגמ' לגבי כהן גדול ביוה"כ, שאין מביאים לו ספר תורה שנית, שהיה צריך לברך שנית, והוי ברכה שאינה צריכה. וט"ז ס"ק ב' וש"ך ס"ק ד', מביאים שמקור המנהג הוא מהמשאת בנימין, שסבר שכמו שאמרינן שעושה עיסה על מנת לחלקה פטור, אם כן דעתו עושה זאת לשני חלקים, הוא הדין אם דעתו לחלקה לשיעורים דעתו עושה זאת לשני חלקים. ונראה שלא ניחא להם בסברא זאת, שעדיין אף אחר החלוקה, יש עליו החיוב, ועוד שעדיין יכול לפטור כל העיסה בברכה אחת. ובט"ז שם מיישב המנהג על פי הגמ' גיטין, ונראה כוונתו שכיון שרוצה הנחתום שיהיה עושה הכל כדבעי, וגם יודע שבכל שבוע יבואו אותם הקונים אצלו לקנות, אם כן אמרינן שכוונתו כשקונה הקמח, לקנות בעבור הלוקחים, וממלא הוי המצוה על כל אחד ואחד. והחכמת אדם יד' יט' מביא ישוב הט"ז, בלשון יש צדין להתיר, וכן מביאו הערוך השולחן שם סעיף י'. אולם הערוך השולחן נראה שלא סבר ככל הנ"ל, ופירש בדרך אחר מה דקשה על המנהג הנ"ל, שהוא הבין שהנחתום מפריש חלה, ובזה פוטר באמת כל העיסה, ואם כן כשהלוקחים קונים כשיעור חלה, כבר פטורה עיסתם, ומברכים ברכה לבטלה. והוא רצה להכניס דבריו בדברי האחרונים הנ"ל, וצ"ע שלכאורה אין זה כוונתם, כדמפורש בדבריהם. אבל הערוך השולחן נראה דסבר כדבר פשוט שאם היה מהני דעת המפריש רק לפטור חלק מהעיסה, לא היה כאן שום חשש ברכה שאינה צריכה. ורק משום שסבר שאין מחשבת המפריש לפטור רק חלק מהעיסה מועיל, וממילא נפטר כל העיסה ושכשםפרישים שוב הקונים הוי ברכה לבטלה. ובזה חלק על הנתיבות בסידורו, שכתב שיכול לכיון רק לפטור חלק מהעיסה, וכך הוא משמעות גם הב"ח והט"ז והש"ך, כנ"ל. וצריך לומר שסבר הערוך השולחן לחלק בין איש אחד ושני חפצי מצוה שהיה יכול לפטור בברכה אחת, רק אז הוי ברכה שאינה צריכה, לא כן בשני אנשים וחפצא אחת של מצוה. ממוצא דבר יוצא מה שכתבתי שלצאת כל השיטות תזכה מפורש לאחרים הקמח, אבל אף אם אין עושה זאת אין צריך למחות, שיש לסמוך על הט"ז, או כסברת הערוך השולחן, שאין זה נחשב לברכה שאינה צריכה, אבל לפי שיטת שאר הפוסקים שיכול לכיון לפטור רק חלק מהעיסה.